

QORAXONIYLAR DAVLATINING ETNIK SHAKLLANISHI

Bekmuradov Sandjar Tursunmamatovich

Toshkent amaliy fanlar universiteti dotsenti, PhD

E-mail: stb.uz.com@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada X asrning ikkinchi yarmida Markaziy Osiyoda tashkil topgan Qoraxoniylar davlatining tashkil topish jarayoni, siyosiy va etno-geosiyosiy omillar kesimida ko'rib chiqiladi. Unda qarluq, chigil va yag'mo kabi turkiy qabilalarning birlashuv jarayonlari ochib beriladi. Qoraxoniylar sulolasi tarixini o'rganish O'zbekiston tarixnavisligida hamon dolzarb masala bo'lib qolmoqda. Zero, Qoraxoniylar hukmronligi davrida turkiy o'zbek xalqi to'la shakllandi, ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy jihatdan rivojlandi.

Kalit so'zlar: *Vey Lyantao, Qoraxoniylar xoqonligi, Sotuq Bug'roxon, Yettisuv, Abu Xasan, Yusuf Qodirxon, qarluq, chigil, yag'mo.*

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается процесс становления Караханидского государства, образовавшегося в Центральной Азии во второй половине X века, с точки зрения политических и этно-геополитических факторов. Раскрываются процессы объединения тюркских племен, таких как карлуки, чигилы и ягмы. Изучение истории династии Караханидов по-прежнему остается актуальной темой в узбекской историографии. Ведь именно в период правления Караханидов тюркский народ узбеков полностью сформировался и развился в социальном, экономическом и культурном отношении.

Ключевые слова: *Вэй Ляньтао, Караханидский каганат, Сатук Буграхан, Семиречье, Абу Хасан, Юсуф Кадирхан, Карлук, Чигил, Ягма.*

ABSTRACT

This article examines the process of the formation of the Karakhanid state, which was formed in Central Asia in the second half of the 10th century, in terms of political and ethno-geopolitical factors. It reveals the processes of unification of Turkic tribes such as the Karluk, Chigil and Yagmo. The study of the history of the Karakhanid dynasty is still a relevant issue in Uzbek historiography. After all, during the reign of the Karakhanids, the Turkic Uzbek people were fully formed and developed socially, economically and culturally.

Keywords: *Wei Liantao, Karakhanid Khaganate, Sotuk Bugrokhon, Jetisu, Abu Hassan, Yusuf Kadir Khan, Karluk, Chigil, Yagmo.*

KIRISH

X asrning oxiri va XI asr boshlarida Markaziy Osiyoning katta hududlarida Qoraxoniylar davlati tashkil topdi. Qoraxoniylar bilan birga o'lkaga ko'chib kelgan bir talay qabilalar: *turgeshlar*, *o'g'uzlar*, *arg'unlar* va boshqa turkiy zabon qabilalar o'lkaning Sharqiy Eron va turk tillarida so'zlashuvchi aholisi tarkibini etnik jihatdan yanada boyitdi, turkiy etnik qatlamning ustunligini bir qadar ta'minladi. Ana shu tariqa qoraxoniylar hukmronligi davrida turkiy o'zbek xalqi to'la shakllandi, ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy jihatdan rivojlandi. Tarixchi olim Bo'riboy Axmedov qayd qilganidek, Eski o'zbek tiliga asos bo'lmish *qarluq-chigil* lahjasi rivoj topdi va yozma adabiyot darajasiga ko'tarildi. *Qarluq-chigil* lahjasi, aytish mumkin, shu o'zbek xalqining umumiy tili bo'lib qoldi¹. Bu holni Yusuf Xos Xojibning "Qutadg'u bilig", Mahmud Qoshg'ariyning "Devonu lug'ot at-turk", Ahmad Yugnakiyning "Xibbat ul-haqoyiq", Axmad Yassaviyning "Xikmatnoma" asarlari timsolida ochiq-oydin ko'ramiz.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Dastlab Qoraxoniylar sulolasi va ularga tegishli qabilalar asosan Balxash ko'li atrofida istiqomat qilgan. Keyinchalik ular o'z ta'sir doirasini janub tomon kengaytirib, Amudaryo bo'ylarigacha yetkazgan. Shunda ular birinchi navbatda Somoniylar hokimiyati bilan to'qnashgan. Qoraxoniylarning poytaxti hozirgi Qirg'iztonning markazi Bishkek yonida joylashgan Bolosog'un (Balashgun) shahri bo'lgan. Hokimiyat taxtida o'tirgan hukumdor *Arslonxon* eng oliy lavozim, *Bug'roxon* ikkinchi darajali lavozim nomlaridir. Ularni aralashtirib yuborish xato bo'ladi.

Nankin universiteti Turkologiya kafedrasi professori Vey Lyantaoning "*Kalaxan vanchao shigao*" ("*Qoraxoniylar sulolasining qisqacha tarixi*")² nomli asarida bayon etilishicha Qoraxoniylar davlatining tashkil topishi va rivojlanishida qatnashgan turklar qatorida *yag'mo* (*yanmuo*), *turgesh* (*tuchishi*) va *chigil* (*chuyuz*) qabilasining ishtiroki salmoqli bo'lgan. Vohalarda joylashgan *yag'molar* dehqonchilik va hunarmandchilik bilan shug'ullanishgan hamda keyingi davrlarda tamoman uyg'urlar bilan aralashib ketgan³. Ammo Vey Lyantaoning ushbu fikriga qo'shilish qiyin. Chunki Uyg'ur xoqonligi davridagi uyg'urlarning tarkibiga qaralsa

¹ Ахмедов Б. Тарихдан собоқлар. – Тошкент: "Ўқитувчи", 1994. – Б. 99.

² Вэй Лянтао. Калахан ванчао шигао (Краткая история династии Караханидов). – Урумчи: Синьцзян халк наشريети, 1986.; Ходжаев А. Турдиева Д. Қорахонийлар хоконлиги тарихи Хитой Халк Республикаси олимлари тадқиқотларида. – Тошкент: "Fan ziyosi" нашриети, 2021. – Б. 29.

³ Вэй Лянтао. Калахан ванчао шигао (Краткая история династии Караханидов). – Урумчи: Синьцзян халк наشريети, 1986.

yag'molar VII asrning boshlaridagi "To'qqiz uyg'ur" (*Xitoy manbalarida "Jushin xuexe"*) nomlangan shimoliy uyg'urlar tarkibida mavjud bo'lganligi haqida aytiladi⁴.

"Sixay" (*"So'zlar dengizi"*) nomli ensiklopedik lug'atda ko'rsatilishicha, *turgeshlar*⁵ 628-700-yillarda Ili daryosi bo'ylaridan hozirgi Shuni markaz qilishgan. Qozog'istonlik xitoyshunos tarixchi Y.A.Zuyevning fikricha, *turgeshlarning* qadimgi ajdodlaridan birini *yuyechji* qabilalari tashkil qilgan⁶. *Turgeshlar* to'g'risida ilk ma'lumotlar VII asrning ikkinchi choragidan uchraydi. Ular, asosan, Yettisuvda yashagan. Bu davrda *turgeshlar* G'arbiy Turk xoqonligi hududida yashagan *dulu* qabilaviy ittifoqiga kirgan. VII asrning oxirida *turgeshlar* o'z davlati – Turkash xoqonligini barpo etdi. *Turgeshlar* ikki yoki uchta sub-qabiladan tashkil topgan: "*Sariq*" *Sari Turgesh* qabilasi *Alishi* va "*Qora*" *Qora Turgesh* qabilasi (*Suoge* va *Mohe*)⁷. 704-yilda *Turgeshlar Sari Turgesh* boshlig'i *Uchlik* boshchiligida mustaqil hokimiyatga erishgach, ularning asosiy poytaxti *Suyab* shahri, kichik poytaxti esa Ili daryosi bo'yidagi *Kungit* shahri bo'lgan. Vey Lyantaoning yozishicha, VIII asrlarning o'rtalarida ular *qarluqlar* itoatida bo'lib, *Qoraxoniylar* xoqonligi tarkibida bo'lgan, keyin Yettisuv viloyatiga borib o'rinishgan. 766-yilda *Qarluqlar* Yettisuvni bosib olib, *turgeshlar* hokimiyatini tugatgan. *Turgeshlarning* qolgan qismi uyg'urlarga qaram bo'lgan⁸. L.N.Gumilyovning fikricha, bu voqeadan so'ng *turgeshlar* xalq sifatida tugatilgan. Ularning bir qismi *qarluq* nomini qabul qilgan, qolgani esa uyg'urlar tarkibiga singib ketgan⁹. Ammo, shuni ta'kidlab o'tish kerakki, *turgeshlarning* nomi IX asrda ham manbalarda uchraydi. Az va *tuxsi* urug'larining nomi esa keyingi asrlarda ham manbalarda tilga olingan. Ularning bir qismi *Toshkent* vohasi va *Zarafshon vodiysida* mahalliy turkiy aholi bilan aralashib ketgan va o'zbek xalqining bir qismiga aylangan¹⁰.

Chigillar haqida to'xtalsak, A.Xodjayevning fikriga ko'ra, *Xitoy manbalarida* uchraydigan ma'lumotlar mazmuniga qaraganda ilgari ular g'arbiy turk xoqonligida turkiy qabilalar bilan aralash yashashgan. Shu davrda ular katta nufuzga ega bo'lib, asosan Issiqko'l atrofida chorvachilik va qisman dehqonchilik bilan shug'ullangan. Ular *Qoraxoniylar* qo'shinlari orasida salmoqli o'rinda turgan. 1089-yilda *Saljuqiylar*

⁴ Ходжаев А. Турдиева Д. Қоракхонийлар хоқонлиги тарихи Хитой Халқ Республикаси олимлари тадқиқотларида. – Тошкент: "Fan ziyosi" нашроти, 2021. – Б. 29..

⁵ *Turgeshlar* – 699-766-yillarda Markaziy Osiyoda mavjud bo'lgan ko'chmanchi qabilalar ittifoqidan tashkil topgan Turk xoqonligining bir qismi bo'lgan. Ularning asosiy yashash manzili Ili, Shu va Talas daryolari vodiylari bo'lgan.

⁶ Зуев Ю.А. Ранние тюрки: очерки истории и идеологии. – Алматы: Дайк-пресс, 2002. – 338 с.

⁷ XI asr fors tarixchisi Gardiziyning ma'lumotiga qaraganda, *turgeshlar* 2 urug': *tuxsi* va *azlarga* bo'lingan. – Qarag: Гардизи Абу Саъид. Зайн ал-ахбар (Украшение сообщений). – Ташкент: Фан, 1991. – 146 с.

⁸ Бартольд В.В. Очерк истории Семиречья / Акад. В.В.Бартольд; [Вступ. статья: А.Н.Бернштам. "Акад. В.В. Бартольд, как историк Киргизстана"]; Кирг. филиал Акад. наук СССР. Ин-т языка, лит-ры и истории. – Фрунзе: Киргизгосиздат, 1943. – 104 с.

⁹ Гумилев Л.Н. Древние тюрки. – Москва: Товарищество «Клышников – Комаров и К», 1993. – 537 с.

¹⁰ Шониёзов К. Ўзбек халқининг шаклланиш жараёни. Дарслик. – Тошкент, 2001. – Б. 74-102.

bostirib kelgan vaqtda *chigillar* qisman boshqa joylarga tarqatilgan. VII-VIII asrgacha bitilgan Xitoy manbalarida jumladan, “*Shin Tangshu*” (“*Tang sulolasi yangi tarixi*”) nomli birlamchi manbada *Shijie (xijie)* deb atalganligi ko‘rsatilgan¹¹.

Qoraxoniylar xoqonligi aholisining etnik tarkibi masalasi XXI asr olimlari e‘tiboridan alohida o‘rin egallab kelmoqda. Masalan, bu masala haqida fikr bildirib, Vey Lyantao: “*Qoraxoniylar sulolasiga qarashli yerlar aholisi asosan turkiy va eroniy etnoslardan tashkil topgan. Uyg‘ur atalmish qadimiy etnos kattalashgan, Tojik atalmish yangi etnos tashkil topgan. Ayrim etnoslar shakllanish davrida kirib kelgan*” – deb ma‘lumot beradi¹². Shunig bilan birga, Qoraxoniylar davlatining hududiy kengayishi masalasiga ham katta e‘tibor berilmoqda. Tadqiqotchilarning ta‘kidlashicha, taxminan 893-yilda Somoniylarning qo‘shinlari Sirdaryoning quyi oqimida Qoraxoniylar qo‘shinlarini mag‘lub qilib, xoqon o‘rinbosari *Ug‘ulchoqning* xotini boshchiligida o‘n mingdan ortiq kishini asirga olgan¹³. Shundan so‘ng, Somoniylar bosqiniga uchragan urug‘larning bir qismi janubiy-sharqqa ko‘chib, Ili vodiysi, Issiqko‘l atrofi kabi joylar orqali Tangritog‘dan o‘tib Torim vodiysining g‘arbiy xududlariga kelib joylashgan.

X asrning oxiri va XI asrning boshlarida tibetliklar kuchayib Torim vodiysining qarg‘biy va janubiy qismini o‘z nazoratiga olgan¹⁴. Xitoy olimlari tomonidan ular “*G‘arbiy Pomir uyg‘urlari*” deb nomlangan. Qoraxoniylar sulolasi Torim vodiysida o‘rnatilgan tibetliklar xukmronligini ag‘daradilar. Ushbu g‘alaba faqatgina hozirgi Oqsuv bilan Qashg‘ar oralig‘idagi yerlar bilan cheklanib turgan. Keyinchalik bu holat o‘zgargan. Qoraxoniylar mazkur hududda muqim o‘rnashib olgandan so‘ng bir necha marta shimolga yurish qilib, o‘z tasirini Kuchargacha¹⁵ kengaytirgan. Ammo Xitoy manbalarida ta‘kidlanishicha, Urumchi, Turfon, Qumul viloyatlari, Lobnor ko‘li atrofida Jung‘or tekisligining janubi-sharqiy qismi kabi joylar orqali uzoq Sharqiy mamlakatlarga boradigan karvon yo‘llari Uyg‘ur xonligi tomonidan to‘siq qo‘yilgan. Shundan so‘ng, Qoraxoniylar o‘zining siyosiy markazini ya‘ni, poytaxtini Bolasog‘unga (840-934) va keyinchalik Qoshg‘arga (934-1041) ko‘chirgan. Boisi, bu vaqtda mazkur shahar Buyuk Ipak Yo‘lini yirik rivojlangan savdo markazlaridan biri

¹¹ Hojaev A. *Shin Tangshu*. (“tan sulolasining yangi tarixi”) dan / O‘zbekiston tarixi. Xrestomatiya, 2(1), 2014. – B. 27-28.

¹² Вэй Лянтао. Калахан ванчао шигао (Краткая история династии Караханидов). – Урумчи: Синьцзян халк наприёти, 1986.

¹³ O‘sha yerda.

¹⁴ Sagdullayev A.S. O‘zbekiston tarixi, I kitob. – Toshkent: «Donishmand ziyosi» MCHJ, 2021. – B. 98.

¹⁵ Kuchar (Kusan, Kuche) – qadimiy, tarixiy shahar va viloyat (mil. av. II - mil. X asr) Torim vohasida joylashgan. “Kusan” atamasi mil av. II asrda yozilgan Xitoy bitiklarida uchraydi.

bo'lgan. Ikkinchidan, Taklamakon cho'li¹⁶ janubidagi Yorkent va Xo'tan shaharlari orqali Xitoy poytaxti Changanga boradigan karvon yo'llaridan edi. Qashg'arga kelgandan so'ng vaziyatni to'g'ri tushungan Sotuq Bug'roxon (920-956) islom dinini qabul qiladi va o'zini Abdulkarim deb nomlaydi. U taxtga o'tirgan vaqtida Qoraxoniylar xoqonligida katta rivojlanish yuz bergan.

Ma'lumotlarga qaraganda, Satuq Bugroxoning otasi vafot etgandan so'ng taxt vaqtincha uning amakisiga qolgan. Saroydagi kelishuvga binoan Sotuq Bug'roxon uylangandan so'ng taxtni unga berishi kerak edi. Ammo amalda bunday bo'lmagan. Amakidan taxtni kuch bilan tortib olish yagona yo'l bo'lib qolgan. Zarur kuchni to'plash maqsadida Sotuq Bug'roxon maxfiy xolda Islom diniga o'tib, unga e'tiqod qilganlarning himoyasiga ega bo'ladi. 16 yoshida Sotuq Bug'roxon 40 nafar yaqinlari yordamida O'rdaga hujum qilib kirib, amakisi va uning odamlarini o'ldirib, xonlik taxtni egallaydi. Shundan keyin, Sotuq Bug'roxon birinchi navbatda budda diniga e'tiqod qiluvchilar makoni Xo'tanga undan so'ng Sharqiy Turkistonning sharqiy viloyatiga qarshi urush boshlaydi. Ammo uning harakatlari kutilgan natijani bermagan. Shundan keyin Sotuq Bug'roxon o'zining siyosiy faoliyatini g'arb tomonga qaratgan. Yettisuv va Balxash ko'li atrofidagi hududlarda *yag'molar* ko'targan qo'zg'olonni bostirib o'z qo'shinlarini Ili vodiysi orqali Jung'or tekisligiga yuborgan.

Zamonaviy tadqiqotchilarning fikricha, Sotuq Bug'roxonning hayotida amalga oshirgan barcha ishlari islom dinini qabul qilish, uni targ'ib etish va mustahkamlash bilan bog'liq bo'lgan.

Sotuq Bug'roxon Islom dinini bevosita o'zi hukmronlik qilgan Qashg'ar va Oqsuv¹⁷ viloyatlaridagina emas balki, Qoraxoniylar qo'shinining qadami yetgan barcha yerda jumladan, Yettisuv, Balxash ko'li bo'yi va Jung'or tekisligi kabi joylardagi aholiga ham singdirgan. Uning rag'batlari bilan Qoraxoniylar qo'shinlari budda ibodatxonalarining haykaliga cho'qinuvchi va boshqa dinlar e'tiqodchilarning qurilishlarini buzib tashlagan. Shuning uchun Islom dini targ'ib qilingan yozma hujjatlarda jumladan, uyg'urcha, arabcha va forsa manbalardagi ma'lumotlarda, Sotuq Bug'roxonning islom dinini tarqatishga ko'rsatgan xizmatlariga nixoyatda yuksak baho berilgan.

¹⁶ Dunyodagi eng katta va eng xavfli cho'llardan biri bo'lgan Takla makon cho'li Tyan-Shan va Kunlun tog'lari orasidagi Tarimda havzasida joylashgan. Takla makon cho'lining maydoni 337 1,5 kvadrat kilometrni tashkil etadi. Cho'l Tarim havzasining markazida joylashgan. Sharqda Takla makan Lobnor ko'li yaqinidagi Gobi cho'liga tutashgan.

¹⁷ Abdulkarim Sotuq Bug'roxon (859-955) Qoraxoniylar sulolasi asoschisi. 880-yil Torim vodiysining Lo'p, Charchan, Xo'tan, Kuchar shaharlari joylashgan hududida markazlashgan hokimiyatga asos solgan. Rivoyatlarga qaraganda, u Qashg'arga savdo karvoni bilan kelgan Hoji Abu Nasr Somoniy vositasi bilan islom dinini birinchi bo'lib qabul qilgan va 12-25 yoshlarida Qur'oni Karimni yod olgan. Abdulkarim Sotuq Bug'roxon Qoraxondan boshlab islom dini Qashg'ar, Yorkent, Oqsuv va Xo'tanga tarqalgan.

Sotuq Bug'roxon 955/956-yilda vafot etgan va Qashg'ardan 332-325 km narida joylashgan Oqtush shahridagi qabristonda dafn etilgan. Shundan keyin mavjud an'anaga ko'ra, uning o'rniga katta o'g'li Muso Bug'roxon (Muso binni Abdulkarim) Arslonxon nomi bilan taxga chiqarilgan.

Tarixchilarning fikriga ko'ra, Muso Bug'roxon o'z hayotida Xo'tandagi buddistlar hokimiyati bilan Shichjoy (G'arbiy viloyat) uyg'urlarga qarshi onda sonda urush qilganligi hisobga olinmasa, boshqa tilga olishga arzigulik hech qanday harbiy muvofaqiyat qozonmagan. Shu sababli, uning zamondoshlari va keyingi davr tarixiy asarlar mualliflari Muso Bug'roxon faoliyatini aks ettirishga e'tibor bermaganlar. Ammo amalda u Qoraxoniylar sulolasining hukmdorlari ichida eng yetuk shaxslardan biri bo'lgan. U taxtga o'tirgan davrda Qashg'arning boshqa hududlar bilan bo'lgan aloqalari rivojlangan. Qashg'ar daryosi atrofida yangi-yangi suv inshootlari, madrasalar qiroatxonalar qurilgan. Qashg'ar Sharqiy Turkistonning katta iqtisodiy va madaniy markaziga aylantirilgan.

Ammo Muso Bug'roxon hukmronlik davri uzoqqa bormagan. Uning vafotidan so'ng 958-yilda katta o'g'li Abu Xasan (Abu Xasan Bug'roxon) taxtga vorislik qilgan. Qoraxoniylarning Movarounnahr hududiga qarata olib borgan keng ko'lamli harbiy yurishlarga ana shu Abu Xasan Bug'roxon qo'mondonlik qilganligi haqidagi ma'lumotlar bor.

Shu o'rinda ta'kidlash joizki, Xitoy olimi Lyu Chjishyaoning ma'lumot berishicha, Qoraxoniylar xonligida o'ziga atab tanga zarb ettirgan xon Xorun ekanligi, Abu Xasandan keyin Xorunning ikkinchi o'rinda turganligi ko'rsatiladi. Biroq Xorun bevaqt vafot etganligi uchun uning o'z nomiga atab tanga quydirishning asl maqsadi va siri to'laligacha oydinlashmagan¹⁸.

Usha vaqtlarda Qoraxoniylar qo'lga kiritgan yutuqlari hali uncha mustahkam bo'lmagan. Zero, Markaziy Osiyo hududida Somoniylar xonligining kuchlari o'zlariga tobe bo'lgan ba'zi qabilalarning kuchlari bilan Qoraxoniylarga qarshi to'xtovsiz jang olib borayotgan edi. Shu sababli, ularning Movarounnahr hududida qozongan muvaffaqiyatlari Qashg'arda yuz bergan salbiy voqealar tufayli ko'zga ko'rinmay qolgan. Xo'tandagi buddistlar hokimiyati Qashg'ardagi Qoraxoniylar qo'shinining Somoniylarga qarshi yurish qilganligidan foydalanib, Qashg'ar fuqarolarini qurolli qo'zg'olon ko'tarishga da'vat etgan. Qo'zg'olonchilar yordamida Xo'tanliklar Qashg'ar qal'asini ishg'ol qilib olganlar. Shundan so'ng Qoraxoniylar xoqonligi o'zining hukmronlik markazidan ayrilib qolgan. 996-yilda Abu Xasan Qoraxoniylarning Movarounnahrdagi qo'shinlarini Qashg'arga qaytarib, buddistlar

¹⁸ Ходжаев А. Турдиева Д. Қорахонийлар хоконлиги тари Хитой Халк Республикаси олимлари тадқиқотларида. – Тошкент: “Fan ziyosi” нашрити. 2021. – Б. 28.

isyoniga qarshi jangda qatnashgan. Jang natijasida Qoraxoniylar qo'shini xo'tanliklarni mag'lub qilib Qashg'ar qal'asini qaytarib oladi. Shu bilan Abu Xasanning diqqat e'tibori Xo'tandagi buddistlar hokimiyatiga qarshi kurashga yo'naltirilgan. Ammo u Xo'tan masalasida muvaffaqiyatga erisha olmagan. Binobarin, 998-yilda Xo'tanda sodir bo'lgan jang Abu Xasanning kutganiday qayta qo'lga kiritildi. Qashg'arni qaytarib olish uchun Qoraxoniylar ancha ko'p vaqt sarflagan.

Xitoy olimlarning keltirgan ma'lumotlariga ko'ra, Abu Xasanning to'liq ismi Abu Xasan Ali Binni Muso ash-Shuhrut bo'lgan. U tarixda Qoraxoniylarning buddistlarga qarshi urushda vafot etgan xoqoni hisoblanadi.

Xutan buddistlariga qarshi kurashda va uzoqqa cho'zilgan urushlarga xotima berib Xutan (Udun) davlatini itoat qildirish, u yerda islom diniga e'tiqodni singdirish kabi ishlar Abu Xasanning vorisi va Xorunning katta o'g'li Yusuf Qodirxon tomonidan amalga oshirilgan. Shu sababli, musulmon manbalarida Abu Xasan va Yusuf Qodirxonlarning faoliyati katta olqishlar bilan tilga olinadi.

XULOSA

Qoraxoniylar davlatining etnik shakllanishi tarixiy jarayon bo'lib, bunda turkiy qabilalar ittifoqining siyosiy jihatdan yuksalish davriga to'g'ri kelgan. Qoraxoniylarning asosiy etnik tayanchini *qarluq*, *yag'mo*, *chigil* kabi o'troq va ko'chmanchi turkiy qabilalar tashkil etgan. Uning hududiy tarkibiga kirgan sug'diylar, uyg'urlar, qipchoqlar va mahalliy eroniy aholi ham etnik tarkibining shakllanishida muhim ro'l oynagan.

FOYDALANILGAN ADFABIYOTLAR

1. Hojaev A. Shin Tangshu ("*Tan sulolasining yangi tarixi*") dan / O'zbekiston tarixi. Xrestomatiya, 2(1), 2014. – B. 27-28.
2. Michal Biran, The Empire of the Qara Khitai in Eurasian History: Between China and the Islamic World, Cambridge Studies in Islamic Civilization (Cambridge: Cambridge University Press, 2005). 295 p.
3. Sagdullayev A.S. O'zbekiston tarixi, I kitob. – Toshkent: «Donishmand ziyosi» МЧЖ, 2021.
4. Ахмедов Б. Тарихдан собоқлар. – Тошкент: “Ўқитувчи”, 1994. – 432 б.
5. Бартольд В.В. Очерк истории Семиречья / Акад. В.В.Бартольд; [Вступ. статья: А.Н.Бернштам. “Акад. В.В. Бартольд, как историк Киргизстана”]; Кирг. филиал Акад. наук СССР. Ин-т языка, лит-ры и истории. – Фрунзе: Киргизгосиздат, 1943. – 104 с.

6. Вэй Лянтао. Калахан ванчао шигао (Краткая история династии Караханидов). – Урумчи: Синьцзян халк нашриёти, 1986.
7. Гардизи Абу Саъид. Зайн ал-ахбар (Украшение сообщений). – Ташкент: Фан, 1991. – 146 с.
8. Гумилев Л.Н. Древние тюрки. – Москва: Товарищество «Клышников – Комаров и К», 1993. – 537 с.
9. Зуев Ю.А. Ранние тюрки: очерки истории и идеологии. – Алматы: Дайк-пресс, 2002. – 338 с.
10. Ходжаев А. Турдиева Д. Корахонийлар хоконлиги тари Хитой Халк Республикаси олимлари тадқиқотларида. – Тошкент “Fan ziyosi” нашрити. 2021. – 148 б.
11. Шониёзов К. Ўзбек халқининг шаклланиш жараёни. Дарслик. – Тошкент, 2001. – 466 б.
12. Эшов Б. Ўзбекистонда давлат ва маҳаллий бошқарув тарихи. Дарслик. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2012. – 556 б.